

Ψηφιακός μετασχηματισμός της διπλωματίας

Δημήτρης Ν. Ηλιόπουλος

Μέντορας καριέρας & σπουδών • [LinkedIn](#)

Πρέσβυς ε.τ., Μέλος ΔΣ [ΕΛΙΣΜΕ](#), Επιστημονικός συνεργάτης ΕΛΙΑΜΕΠ, Μέλος του Ακαδημαϊκού Συμβουλίου του ΕΙΠΔ

Λέξεις κλειδιά: ψηφιακή διπλωματία, κρυπτογράφηση, δημόσια διπλωματία, κοινωνικά μέσα, κυβερνο-ασφάλεια

«Θέ μου, αυτό είναι το τέλος της διπλωματίας!» Έτσι, αναφέρεται ότι

αντέδρασε ο Βρετανός Πρωθυπουργός και Υπουργός Εξωτερικών Πάλμερστον με την ανακοίνωση της λήψης του πρώτου τηλεγραφικού μηνύματος στην δεκαετία του 1850. Προφανώς ο κραταιός αυτός Βρετανός πολιτικός εξεδήλωνε αντίθεση στην προδήλως ευεργετική τεχνολογική πρόοδο, εκτιμώντας ότι η ανατροπή της καθιερωμένης μέχρι τότε μεθοδολογίας λήψης και μετάδοσης πληροφοριών θα απόβαινε σε βάρος της άσκησης μιας αποτελεσματικής διπλωματίας. Ευτυχώς, για την ανθρωπότητα η διπλωματία επέζησε της δήλωσης του Πάλμερστον, όχι μόνο σχετικά με τον τηλεγράφο, αλλά και με την ανακάλυψη και εφαρμογή και άλλων τεχνολογιών, συμπεριλαμβανομένης και της ψηφιακής, η οποία ετέθη στην διάθεσή της δημιουργώντας πλεονεκτήματα αλλά και προκλήσεις, που οι διπλωματικές υπηρεσίες καλούνται να αντιμετωπίσουν. Ο όρος «**ψηφιοποίηση της διπλωματίας**» χρησιμοποιείται αναφορικά με τον αντίκτυπο που είχε η ψηφιοποίηση σε τέσσερις διαστάσεις της διπλωματίας: τα θεσμικά όργανα της διπλωματίας, τους επαγγελματίες της

διπλωματίας, το κοινό της διπλωματίας και την θεσμική διάσταση της διπλωματίας. Πράγματι, η ψηφιοποίηση επηρεάζει κάθε μια από αυτές τις διαστάσεις με διαφορετικό τρόπο, καθόσον αφορά στους κανόνες, στις συμπεριφορές, στις διαδικασίες εργασίας και στις παραμέτρους επιρροής επί των ατόμων και των θεσμικών οργάνων.

Κάνοντας μια σύντομη αναδρομή στο όχι και τόσο μακρινό παρελθόν, μας είναι ορατές **οι βελτιώσεις που προσέφερε η ψηφιακή τεχνολογία όχι μόνο στην καθημερινή πρακτική άσκηση της διπλωματίας αλλά και στον γενικότερο στρατηγικό και τακτικό προγραμματισμό**. Η διπλωματία, μεταξύ άλλων, είναι και η λήψη και μετάδοση πληροφοριών, αναλύσεων και εισηγήσεων μεταξύ της Κεντρικής Υπηρεσίας και των απανταχού της υψηλίου Πρεσβειών και Προξενικών Αρχών. Μέχρι και πριν 50 χρόνια η επικοινωνία γινόταν με την χρήση απόρρητων κωδίκων στην αποστολή των οδηγιών και την λήψη αναφορών που αποτελούσε μια εξαιρετικά βραδεία αλλά και επισφαλής μέθοδο (η λανθασμένη χρήση ενός και μόνο στοιχείου του τηλεγραφήματος εμπόδιζε την ανάγνωσή του και απαιτείτο εκ νέου κρυπτογράφηση και αποστολή). Εξ άλλου υπέκειτο και στον κίνδυνο υποκλοπής ή

«σπασίματος» του κώδικα (κάτι από το οποίο, βεβαίως, δεν έχει απόλυτα απαλλαγεί και η ψηφιακή αλληλογραφία).

Λίγο αργότερα υπήρξε μια βελτίωση με την εισαγωγή μηχανικής κρυπτογράφησης (πρόγονο της ψηφιοποίησης), η οποία όμως και αυτή παρουσίαζε καθυστερήσεις. Μια από τις πρώτες υποχρεώσεις των νεοεισερχομένων διπλωματών στην διπλωματική υπηρεσία ήταν οι βάρδιες στην Κρυπτογραφική Υπηρεσία, όπου υποχρεούνταν ολημερίς και ολονυχτίς να φωτοτυπούν εκατοντάδες τηλεγραφήματα που τους έφερναν οι τεχνικοί επικοινωνίας για να μοιραστούν στα Υπουργικά Γραφεία και τις λοιπές υπηρεσίες των Υπουργείων Εξωτερικών. Εννοείται ότι η πληθώρα των αντιτύπων που κυκλοφορούσαν αύξανε και την πιθανότητα κάποια από αυτά να διολισθήσουν σε ανεξέλεγκτους αποδέκτες και αποτελούσαν την χαρά των καλά δικτυωμένων δημοσιογράφων.

Μπορεί, λοιπόν, εύκολα κανείς να φανταστεί την τεράστια βελτίωση στην **ταχεία και ασφαλέστερη λήψη** και μετάδοση εμπιστευτικών πληροφοριών και οδηγιών με την δειλή — στην αρχή — εισαγωγή της ψηφιακής τεχνολογίας ήδη από την δεκαετία του 1990 και κυρίως τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια που τούτο γίνεται μέσω των προσωπικών (βεβαίως με χρήση κωδικών) τερματικών των υπολογιστών κάθε υπαλλήλου (πλέον και μέσω των «έξυπνων» κινητών τηλεφώνων τους). Εννοείται ότι και αυτή η τεχνολογία υπόκειται σε αυστηρούς κανόνες λειτουργίας και συνίσταται στην διοργάνωση κλειστών ασφαλών κυκλωμάτων μεταξύ των υπηρεσιών. Βέβαια, και σε αυτή την περίπτωση υπάρχει η υπόνοια ότι οι πλέον τεχνολογικά αναπτυγμένες χώρες είναι σε θέση να «διαβάσουν» κρυπτογραφημένη αλληλογραφία λιγότερο αναπτυγμένων χωρών, ενώ έχουν υπάρξει δημόσιες διαρροές διαβαθμισμένης αλληλογραφίας με ανθρώπινη παρέμβαση, με πλέον χαρακτηριστικές εκείνες των Wikileaks και

του Edward Snowden στο πρόσφατο 2013.

Πέραν των βελτιώσεων που η ψηφιοποίηση επέφερε στις ασφαλείς επικοινωνίες των διπλωματικών υπηρεσιών, θα πρέπει να σημειωθούν και άλλες επιπτώσεις σε καινούριους τομείς άσκησης της λεγόμενης **δημόσιας διπλωματίας** (public diplomacy) που αφορά κυρίως στην παρουσίαση στο εντόπιο και διεθνές κοινό πτυχών της εξωτερικής πολιτικής μιας χώρας με στόχο τον επηρεασμό και την διαμόρφωση της κοινής γνώμης γύρω από διάφορα θέματα ενδιαφέροντος. Μάλιστα, η ψηφιακή τεχνολογία επέτρεψε προς τον σκοπό αυτό την χρήση μέσω κοινωνικής δικτύωσης, όπως το Facebook, το Twitter και άλλων, δημιουργώντας, πάντως, δυσλειτουργίες στον τομέα της ενημέρωσης.

Πλέον χαρακτηριστικό παράδειγμα ήταν ο τρόπος με τον οποίο ο τέως Πρόεδρος των ΗΠΑ Donald Trump είχε επιλέξει να ασκεί δημόσια διπλωματία μέσω Tweets παρακάμπτοντας σε μεγάλο βαθμό την κλασική μέθοδο των ανακοινώσεων των Εκπροσώπων Τύπου, δημιουργώντας πολλές φορές σύγχυση λόγω της προχειρότητάς τους, με αποτέλεσμα την διόρθωσή τους με πλέον επίσημες ανακοινώσεις a posteriori.

Για να κατανοήσουμε την ψηφιοποίηση της διπλωματίας ως μιας **μακροπρόθεσμης διαδικασίας** με επιρροές στην χρήση νέων εργαλείων ή μεθόδων στην άσκησή της, θα πρέπει να καταγράψουμε και τις αλλαγές που έχουν συμβεί τα τελευταία χρόνια τόσο σε κοινωνικό επίπεδο όσο και σε άλλους τομείς, όπως η εν γένει άσκηση κρατικής εξουσίας, η διαφοροποίηση των συγκρούσεων, βεβαίως, το τεράστιο θέμα της παγκοσμιοποίησης, της εμφάνισης νέων απειλών συμπεριλαμβανομένων των υβριδικών, της εισβολής στην ασφάλεια του κυβερνοχώρου με επιπτώσεις στην διαφύλαξη των προσωπικών δεδομένων, το ηλεκτρονικό εμπόριο και το ηλεκτρονικό έγκλημα. Σημαντική ευεργετική παράμετρος της διαδικασίας αυτής είναι και η

οικονομία κλίμακας, που επιτυγχάνεται με την χρήση ψηφιακών μέσων σε σύγκριση με τις συναφείς παραδοσιακές μεθόδους.

Για να επανέλθουμε στον χώρο άσκησης εξωτερικής πολιτικής, σημειώνουμε τις **επιπτώσεις** της ψηφιακής εποχής:

- στην διαδικτυακή ενδοεπικοινωνία των Υπουργείων Εξωτερικών με τις αρχές του εξωτερικού
- στην διαδικτυακή συλλογή, επεξεργασία και ανάλυση πληροφοριών και δεδομένων
- στην διαδικτυακή παροχή προξενικών υπηρεσιών
- στην διαδικτυακή οργάνωση διμερών ή πολυμερών διαπραγματεύσεων
- στην διαδικτυακή οργάνωση συσκέψεων με όργανα των ΥΠΕΞ, τους φορείς της λοιπής Δημόσιας Διοίκησης, αλλά και εξωτερικούς θεσμούς όπως οι ΜΚΟ
- στην διαδικτυακή συνεργασία με διεθνείς οργανισμούς στο πλαίσιο της πολυμερούς διπλωματίας
- στην διαδικτυακή οργάνωση διμερών συσκέψεων στο πλαίσιο περιφερειακών οργανισμών και θεματικών οντοτήτων
- στην ευρύτερη εξωτερίκευση της εξωτερικής πολιτικής με την βοήθεια των μέσων κοινωνικής δικτύωσης που τίθενται στην υπηρεσία της δημόσιας διπλωματίας

Η ψηφιακή διπλωματία δεν είναι ένα εντελώς νέο φαινόμενο. Με την μια ή την άλλη μορφή, η ψηφιακή διπλωματία υπάρχει για περισσότερο από μία δεκαετία. Εκκίνησε ως ένα πείραμα από ορισμένα πρωτοπόρα Υπουργεία Εξωτερικών (ΗΠΑ, Σουηδία, Νορβηγία), για τα οποία πλέον και μετά την επιτυχή εφαρμογή της έχει καταστεί συνήθης πρακτική. Δεν είναι τυχαίο ότι το πείραμα εκκίνησε από προηγμένες ψηφιακά χώρες. Στην συνέχεια εξαπλώθηκε σε διάφορες

περιοχές του κόσμου και με διαφορετικούς τρόπους εφαρμογής. Ως χαρακτηριστικά παραδείγματα αναφέρονται οι διαλέξεις σε φοιτητές από Νορβηγούς Πρέσβεις μέσω Skype, η χρήση του Facebook ως μέσου συνεργασίας Παλαιστινίων με Ισραηλινούς πολίτες, η διοργάνωση διαδικτυακών μαθημάτων της μητρικής γλώσσας από τα Υπουργεία Εξωτερικών της Ινδίας και της Γεωργίας, η παροχή έκτακτης προξενικής βοήθειας από την Κένυα μέσω Twitter, ο συντονισμός των ψήφων των Πρέσβευων μέσω χρήσης τηλεφωνικών εφαρμογών, όπως το WhatsApp, Viber και Signal.

Η αξιοποίηση των ψηφιακών τεχνολογιών στην διπλωματία έχει πλέον καταστεί παγκόσμιο φαινόμενο. Τα Υπουργεία Εξωτερικών της Αιγύπτου, της Ιορδανίας και του Κατάρ λειτουργούν κοινωνικά προφίλ πολυμέσων, ενώ τα αντίστοιχα της Κένυας, της Ρουάντα και της Ουγκάντα διαθέτουν επεξεργασμένες πολιτικές για την εξασφάλιση της ψηφιακής ψήφου της διασποράς. Είναι εντυπωσιακό ότι οι μελέτες δείχνουν ότι τα Υπουργεία Εξωτερικών πλειίστων όσων αφρικανικών χωρών είναι τόσο ενεργά στο διαδίκτυο όσο και πολλά από τα αντίστοιχα Δυτικά.

Η τελευταία δεκαετία έχει, επίσης, δει αυξημένο ακαδημαϊκό ενδιαφέρον για «Ψηφιακή διπλωματία» με την σύνταξη μελετών αξιολόγησης των ψηφιακών πρακτικών των Υπουργείων Εξωτερικών, των Πρεσβειών, του προσωπικού τους ακόμη και εκείνων των Επιτελείων Ηγετών του κόσμου.

Η χρήση της ψηφιακής τεχνολογίας στην διπλωματία και στην άσκηση εξωτερική πολιτικής είναι απαλλαγμένη κινδύνων; Βεβαίως και όχι.

Όπως κάθε ανθρώπινο δημιούργημα δεν είναι άμοιρη αρνητικών επιπτώσεων, εφόσον η χρήση της εξυπηρετεί κακόβουλες επιδιώξεις και κυρίως στον χώρο της προπαγάνδας και της

παραπληροφόρησης. Είναι ακόμη νωπό το αποτύπωμα της χρήσης που έκανε ο ISIS, όχι μόνο στο Ιράκ και την Συρία αλλά και διεθνώς, για να διασπείρει την καταστροφική ιδεολογία του και να ενθαρρύνει την στρατολόγηση μαχητών. Επίσης, έχει καταγραφεί ότι ορισμένες χώρες χρησιμοποίησαν την ψηφιακή τεχνολογία ως μέσο διασποράς ψευδών ειδήσεων, κηρυγμάτων μίσους, αλλά και επηρεασμού του εκλογικού σώματος των αντιπάλων τους (βλέπε τις κατηγορίες περί επηρεασμού των Αμερικανών ψηφοφόρων από την Ρωσία υπέρ της εκλογής του πρώην Προέδρου Trump). Εννοείται ότι με την ψηφιακή τεχνολογία μέσω των πολυμέσων και των δικτύων κοινωνικής δικτύωσης καθίσταται ευκολότερη η διαμόρφωση κοινής γνώμης από χώρες που έχουν προχωρημένη την σχετική τεχνολογία. Εξόχου ενδιαφέροντος είναι και οι κυβερνο-απειλές που έχουν ως στόχο την διατάραξη της ασφάλειας, του εμπορίου, της οικονομίας, των επικοινωνιών αλλά και αυτής ακόμη της δημόσιας διοίκησης των χωρών του κόσμου. Εννοείται ότι οι απειλές αυτές που έχουν λάβει μεγάλες διαστάσεις προκάλεσαν την οργανωμένη αντίδραση πολλών χωρών, οι οποίες έλαβαν και συνεχίζουν να αναπτύσσουν αντίστοιχες αμυντικές τεχνολογίες. Η Ευρωπαϊκή Ένωση, που έχει αποτελέσει πλειστάκις τον προτιμώμενο στόχο τέτοιων κυβερνο-επιθέσεων, έχει συγκροτήσει ολόκληρες υπηρεσίες για την άμυνά της εν προκειμένω. Βεβαίως και το NATO, αλλά και ο ΟΗΕ.

Η εμφάνιση των ψηφιακών τεχνολογιών είχε σοβαρό αντίκτυπο στην διεξαγωγή και μελέτη της διπλωματίας. Οι Κυβερνήσεις μέσω των αρμοδίων υπηρεσιών και κατ' εξοχήν των Υπουργείων Εξωτερικών επαναπροσδιορίζουν το περιβάλλον μέσα στο οποίο ασκείται η διπλωματία (κανονιστικά, διαδικαστικά πεδία) και καταβάλλουν εργώδεις προσπάθειες για την αξιοποίησή τους και την ανάπτυξη νέων εργαλείων

μέσω των βέλτιστων πρακτικών παγκοσμίως, διευρύνοντας συνεχώς το κοινό τους πέραν της παραδοσιακής διπλωματίας. Τα εργαλεία αυτά περιλαμβάνουν νέες συμπεριφορές και διαδικασίες των διπλωματικών αρχών και του προσωπικού τους, συμπεριλαμβανόμενης της καλλιέργειας μιας νέας συνείδησης στους διπλωμάτες σχετικά με τους κινδύνους της ψηφιακής τεχνολογίας. Οι σύγχρονοι διπλωμάτες πρέπει να εκπαιδεύονται σε νέες πολλαπλές δεξιότητες που θα περιλαμβάνουν και την δυνατότητα διαχείρισης και κατανόησης των υποδομών της νέας τεχνολογίας, καθώς και των τρόπων που αυτή μπορεί να χρησιμοποιηθεί αλλά και να γίνει αντικείμενο κατάχρησης.

Το Internet δεν πρέπει να γίνεται αντιληπτό ως απειλή αλλά ως μια ευκαιρία δημιουργίας νέων στρατηγικών επικοινωνίας, ικανών να επηρεάσουν επωφελώς την διεθνή κοινή γνώμη.

Στη νέα παγκόσμια κοινωνία της πληροφορίας, η ψηφιακή διπλωματία μπορεί να αξιοποιεί την τεχνολογική πρόοδο για προβολή και προώθηση συμφερόντων και ακόμα για την αντιμετώπιση των νέων προκλήσεων. Και τούτο, παρά τις όποιες αδυναμίες που προαναφέραμε και κυρίως αναφορικά με τα θέματα ασφαλείας και παραπληροφόρησης. Η τρέχουσα **πανδημία**, με την παρεμπόδιση των συναντήσεων με φυσική παρουσία, αφεύκτως ενίσχυσε την πρακτική των ψηφιακών επαφών και επικοινωνίας δεδομένων. **Με ορατά ορισμένα από τα πλεονεκτήματα που η ψηφιακή τεχνολογία πρότεινε, είναι βέβαιο ότι ορισμένες από τις εκφάνσεις της και πρακτικές της θα παραμείνουν και θα αναπτυχθούν περαιτέρω και μετά από την λήξη της πανδημίας σε παγκόσμιο επίπεδο.**